

УДК 911.3:380 (16)

Вах І.С.

Сучасний стан та проблеми народних художніх промислів Галицької Гуцульщини

З огляду функціонування і розвитку народних художніх промислів на території Галицької Гуцульщини - явище унікальне у культурі України та цілого світу.

В 60–80-х роках минулого століття виробництво виробів народних художніх промислів, сувенірної продукції і товарів широкого вжитку набуло неабиякого розмаху. На базі осередків народного мистецтва були утворені відповідні державні підприємства та об'єднані в Укрхудожпром. Переважна більшість майстрів працювали на підприємствах художніх промислів (Косівське художньо-виробниче об'єднання «Гуцульщина», філіях художньо-виробничого об'єднання «Гуцульщина», Косівський художньо-виробничий комбінат, Експериментальне виробниче об'єднання «Динамо» та сувенірні цехи колгоспів, радгоспів).

Існувала налагоджена система навчання та підготовки фахівців для народних художніх промислів, спеціалізовані навчальні заклади приймали щороку близько 3 тис. учнів.

Стан розвитку народних художніх промислів мав як позитивні, так і негативні сторони. До позитивної сторони можна віднести те, що велика кількість населення мала сталі й непогані заробітки, трудовий стаж, який гарантував

пенсійне забезпечення. Негативною стороною, яка вплинула на розвиток народних художніх промислів Галицької Гуцульщини була велика концентрація виробництва художніх виробів та виробів народного вжитку на спеціалізованих підприємствах, масове їх тиражування, що пагубно вплинуло на самобутнє мистецтво. Технологічний прогрес підривав природну основу виробництва художніх виробів. Художніми ремеслами займалися всі бажаючі, які не мали ні здібностей, а ні нахилів, практики та елементарної художньої освіти.

Такий стан виробництва привів до масового виготовлення художніх виробів низької якості, які взагалі не мали художньої цінності.

Позитивним залишалося те, що багато майстрів не спокусилися на легкі і високі заробітки і залишалися «надомниками» у своїх творчих майстернях. Вони як і тоді так і сьогодні формують художній стиль виробів, рівень виробництва, якості та ринок збуту.

На початку 90-х років XX ст. розвиток художніх ремесел стає стихійним. Набуває розмаху виробництво низької якості та поганих художньо-стильових рис. Економічна нестабільність та високі розміри оподаткування призводять до застосування майстрами дешевих технологій, використання дешевої та не якісної сировини, низького художнього рівня. Постає гостра проблема збуту виробів. Переважна більшість майстрів народних художніх промислів позбавляється робочих місць і соціального захисту, пенсійного забезпечення, можливості передачі унікальних художніх традицій молодому поколінню.

Втрачені ринки збуту художніх виробів. Набирає сили негативна тенденція витіснення автентичних творів народного мистецтва стилізованими, низько-пробними виробами, далекими від народної традиції, що спричиняє загрозу зникнення галузі народних художніх промислів.

Більшість майстрів змушені шукати реалізацію своїм виробам за межами України - в Росії, Прибалтиці, Білорусі, Польщі, Румунії. Починається повна соціальна незахищеність виробництва народних художніх виробів.

Значне погіршення стану галузі народних художніх промислів відбулося після приватизації підприємств, які входили до Укрхудожпрому. Зокрема, припинили виробництво художньої продукції відомі осередки народних художніх промислів, розташовані у м. Косові, смт. Верховина, смт. Кути, смт. Яблунів та інші.

Із програмою розпаювання земель колективної власності реорганізовуються колгоспи та радгоспи в селянсько-фермерські господарства та приватні підприємства, де одночасно закриваються допоміжні сувенірні цехи.

Зруйнована матеріально-технічна база підприємств народних художніх промислів. Це призвело до припинення підготовки фахівців у 117 початкових спеціалізованих навчальних закладах України, майже повного зникнення шкіл майстерності.

12 травня 2001 року XV сесією Косівської районної ради третього демократичного скликання приймається комплексна програма про відродження та розвиток народних ремесел на Косівщині. Відповідно приймається рішення № 350-15/2001 від 17 травня 2001 року.

Для виправлення ситуації, що склалася, Кабінет Міністрів України приймає постанову «Про затвердження Державної програми збереження, відродження і розвитку народних художніх промислів на період до 2010 року» від 23 травня 2007 р. (№ 768, м. Київ).

Сьогодні необхідно вирішувати ряд питань для збереження, відродження і

розвитку народних художніх промислів. Створити нормативно правову базу, фінансове та матеріально-технічне забезпечення галузей, відновити ринки збуту.

Особливу увагу слід звернути на збереження осередків народних художніх промислів. Так, наприклад на території Галицької Гуцульщини, майстри які б займалися виготовленням сирних іграшок-«баранчиків» є тільки в селі Брустури Косівського району Івано-Франківської області - Марія Матійчук, в селах Річка, Яворів, Прокурава цього ж району, є декілька майстрів які займаються боднарством, виготовленням виробів з металу-«мосяжників» - Роман Стринадюк у м. Косові.

Важливе місце у розвитку народних художніх промислів Галицької Гуцульщини має освіта. Косівський інститут прикладного та декоративного мистецтва - спадкоємець Крайової професійно-промислової школи для науки ткацтва у Косові, яка була заснована 1882 року. Понад століття школа формує напрям у народному та професійному мистецтві, оснований на традиціях Галицької Гуцульщини. З 1939 року це - Училище гуцульського народного мистецтва, далі - Косівське художньо-промислове училище, Косівське училище прикладного та декоративного мистецтва, Косівський технікум народних художніх промислів ім. В. Касіяна, нині Косівський інститут прикладного та декоративного мистецтва ЛНАМ. В інституті здійснюється підготовка фахівців за двома освітньо-кваліфікаційними рівнями: «бакалавр», «спеціаліст». Основними напрямами є «Образотворче мистецтво» - спеціальність «монументально-декоративний живопис», «Декоративно-прикладне мистецтво» - спеціальність «художні вироби з дерева», «художній метал», «художня кераміка», «художнє ткацтво», «Дизайн» - спеціальність «моделювання костюма», «художні вироби зі шкіри», «дизайн меблів і виробів з дерева», «графічний дизайн».

Завдяки значному внеску в збереження національної культури, Косівський інститут прикладного та декоративного мистецтва ЛНАМ посідає престижне місце в галузі освіти, культури і мистецтва України. За творчі досягнення рішенням Президії Академії мистецтв України Косівський інститут прикладного та декоративного мистецтва нагороджений срібною медаллю.

Для популяризації виробів народних художніх промислів необхідно створити державний реєстр майстрів народного мистецтва, карту з розміщенням осередків традиційного народного мистецтва та народних художніх промислів, що дасть можливість краще ознайомитись рекреантам з майстрами регіону.

На території Галицької Гуцульщини проблема розвитку народного мистецтва має ще й економічний аспект, а, говорячи відверто, народні ремесла вирішують проблему виживання значної частини населення Гуцульщини.

Однак варто чітко усвідомити, що принципи і методи промислового розвитку з планування і механізації художнього процесу, розщеплення його на окремі операції згубно діяли на декоративно-прикладне мистецтво. Лише вільна підприємницька діяльність (індивідуальна, сімейна, родинна), дають невичерпні можливості для розвою народних ремесел, творчості майстрів. А тому районним радам та райдержадміністраціям (Косівській, Верховинській, Надвірнянській, міській Яремчанській), селищним та сільським радам необхідно надати дієву і реальну допомогу.

Основними завданнями є:

- підтримати і розвивати школу різьби і школу художнього дерева у с.с. Річці, Брустурах, Яворові та м. Косові;

- писанкарство у с. Річці та м. Косові;
- художнє ткацтво у с.с. Рожнові, Шешорах та м. Косові;
- художню кераміку у с. Пістині та м. Косові;
- художню вишивку, виготовлення традиційного та новітнього (з етнографічними елементами) одягу у с. Космач, с.с. Соколівка, Тюдіві, Сподній, Вербовці та смт. Кутах;
- писанкарство у с. Вербовці, с. Космачі та інших;
- виготовлення традиційних фігурок з сиру у с. Брустурах;
- бондарство, художнє випалювання на дереві у с. Річці, с. Снідавка;
- виготовлення дерев'яних і керамічних іграшок у с. Яворові, смт. Кутах та м. Косові;
- виготовлення регіональних музичних інструментів (трембіти, дрімби, цимбали, сопілки та ін.) у с.с. Малий і Великий Рожен;
- лозоплетіння у смт. Кутах;
- відродити кушнірство, виготовлення художніх виробів зі шкіри у с. Бабині, смт. Кутах;
- художнє в'язання, виготовлення виробів з бісеру, художнє меблярство, виготовлення малих архітектурних форм, ковальство, виготовлення художніх виробів з рогу у м. Косові.

Необхідно вирішувати проблему відродження ремесел та художніх промислів у комплексі, для чого розробити комплексну програму, у якій вказати подані такі напрями діяльності, надання матеріальної підтримки майстрам, які вже мають свою справу, майстерню:

- щомісячні стипендії;
- виділення ділянок для забору сировини, необхідної для виготовлення виробів з дерева, глини, лози тощо;
- надання пільгових кредитів.

Лісництвам спільно із сільськими радами проводити щорічні насадження плантацій груші, горіха, дикої сливи, явора, модрини, липи та інших порід дерев, які використовуються народними майстрами. Організувати збір, заготівлю і переробку шкіри, рогу, копит. Стимулювати розведення овець і заготівлю карпатської вовни, яка є набагато якісніша ніж молдавська. Посприяти звільненню народних майстрів від оподаткування протягом трьох років для розвитку промислу. Створити при райдержадміністраціях (Косівській, Верховинській, Надвірнянській та м. Яремча) відділ, який займався б цими питаннями, а у кожній сільській та селищній раді повинен бути працівник, який також допомагатиме вирішувати ці проблеми.

The article considers modern state and problems of folk artistic handicrafts in Hutsulshchyna as well as their revival, development and legal preservation and organization. Cultural artistic actions, which promote the revival and popularization of folk handicrafts are analyzed there. The article suggests a complex study of the development of traditional folk art and folk artistic handicrafts on the territory investigated.